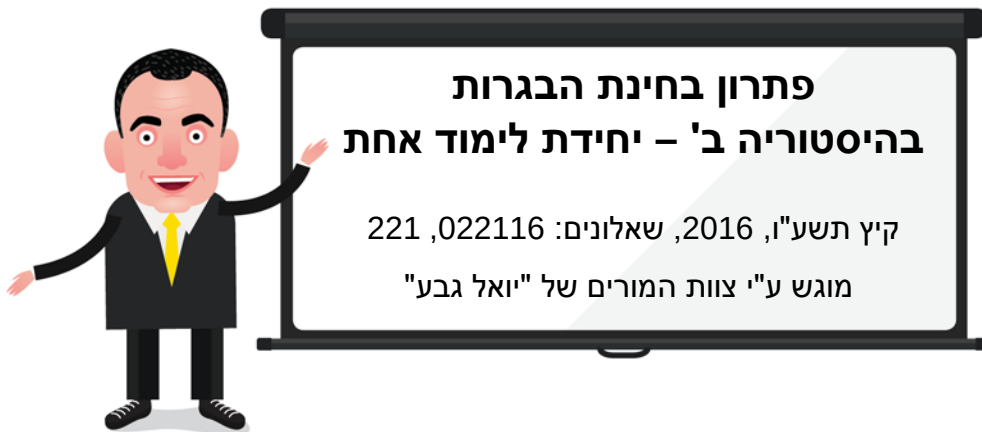

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.
3. חלק מהתשובות הן בנקודות בלבד, על הנבחן לפרט את הדברים.

בשאלון זה ארבעה פרקים. הנבחנים נדרשו לענות על ארבע שאלות – שאלה אחת מכל פרק, מבניהן לפחות שתי שאלות הכוללות קטע מקור.

נושא א' - טוטליטריות, נאציזם, אנטישמיות, מלחמת העולם השנייה והשואה

פרק ראשון

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 1-3

שאלה 1- מקור- המעבר מדמוקרטיה למשטר נאצי

סעיף א'

הגורמים שסייעו להיטלר לעלות לשלטון על פי הקטע (על הנבחן לציין לפחות שלושה):

- חולשת רפובליקת ויימאר

גרמניה הייתה רפובליקה צעירה. הממשלה החדשה של גרמניה היא שחתמה על הסכם ורסאי, ולכן עשתה את צעדיה הראשונים תוך קשיים גדולים.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

טיכוניםטים, אתם לא לבד!

הבירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

כתוצאה מה "הדור האבוד", שלא הצליח להשתלב חזרה במציאות החדשה, המשטר הדמוקרטי הצעיר בגרמניה לא היה אהוד על מרבית החברה הגרמנית. השלטון, שהוביל את החתימה על הסכם שביתת הנשק ועל חוזה ורסאי, נתפס כזה שהביא לתבוסה במלחמה, ולתחושת התסכול והמחדל שבאו בעקבות ההסכמים.

ציטוט - "מערכת פוליטית כושלת, המאבדת בהתמדה את תמיכת ההמונים".

הציבור הגרמני לא חונק על ברכי הערכים הדמוקרטיים, כלומר לא הייתה בו מסורת דמוקרטית. העם הגרמני היה רגיל לשלטון קיסרי (שלטון יחיד של מנהיג חזק). המשטר הדמוקרטי אפשר ריבוי מפלגות, ביניהן מפלגות הקיצוניות, שהשתמשו בדמוקרטיה על מנת להתחזק ולחתור תחתיה. חולשת הרפובליקה סייעה למפלגה הנאצית לעלות לשלטון, בכך שחוסר יכולתה של הרפובליקה להתמודד עם המשברים הכלכליים והפוליטיים, היווה הוכחה לכך שדמוקרטיה היא משטר חלש. הסובלנות, בה נהגה הרפובליקה כלפי מפלגות קיצוניות שחתרו תחתיה, אפשרה להן להציע "פתרונות קסם" למצב ולהתחזק. בעיות בנוסח החוקה אפשרו לרפובליקה להתפרק בהחלטת הנשיא.

• תוצאות מלחמת העולם הראשונה

מלחמת העולם הראשונה גבתה מחיר דמים אדיר מגרמניה. "חוזה ורסאי" – חוזה סיום המלחמה, נחתם ללא נוכחותה של גרמניה ונקבעו בו הנקודות הבאות:

- גרמניה איבדה כ-13% משטחה לטובת פולין. נוצר פרוזדור פולני, המעניק לפולין מעבר לים הבלטי ומפריד בין שטחי גרמניה.
 - גרמניה חויבה להחזיר לצרפת את שטחי אלזס ולורן, אותם כבשה ב-1870.
 - חבל הסאר (אזור בגרמניה, העשיר במכרות ברזל ופחם) ניתן לפיקוח בינלאומי במשך 15 שנה, שבסיומן, ייערך משאל עם, האם למסור את החבל לידי צרפת או לידי גרמניה.
 - נטרול גרמניה מכוחה הצבאי.
 - גרמניה תעניק למדינות המנצחות פיצויים של חמישה מיליארד דולר.
 - גרמניה אחראית לפרוץ מלחמת העולם הראשונה.
- החוזה עורר את זעמם של הגרמנים, בשל הפגיעה בכבוד העם הגרמני, שסרב לקבל על עצמו את אשמת התוקפנות. החוזה שכונה "חרפת ורסאי", יצר תסכול רב בקרב העם הגרמני שראה בו תוצאה של בוגדים מבית – אלו שהובילו לחתימתו וזוהו עם שתי קבוצות מרכזיות: היהודים והקומוניסטים. המפלגה הנאצית היא זו שטיפחה את מיתוס "תקיעת הסכין בגב האומה", כדי לייצר אויב משותף לעם הגרמני ולבסס את כוחה, כמי שתחזיר את הכבוד הלאומי ותבטל את "חרפת ורסאי".
- ציטוט - "הפושעים – האשמים במפלה ובמהפכה שהביאו אסון על גרמניה".

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הבירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

פעילות המפלגה הנאצית ומנהיגותו הכריזמטית של היטלר

ככל שהחמיר המצב בגרמניה, כך גדלה המפלגה. במפלגה הנאצית תמכו כל מאוכזבי הרפובליקה. הנאצים החזיקו את גרמניה במצב של תסיסה מתמדת. התעמולה הנאצית הציגה את היטלר כחלופה היחידה למצב האנרכיה הקיים. היטלר הפך לפוליטיקאי מרכזי ומוכר ברמה הלאומית, שתודות לכוחו הכריזמטי והדמגוגי, הצליח לעורר בלב הגרמנים את התקווה שאכן בידיו הפתרון לכל תחלואיה של החברה הגרמנית (ההשפלה הלאומית והשפל הכלכלי).

ציטוט:

"היה דמגוג מוכשר בשל יכולתו לומר את הדברים שההמונים המנוכרים ביקשו לשמוע, יכולתו לדבר בשפתם" או: "עיקרי האידיאולוגיה של היטלר שובצו בנאומיו הנמלצים רוויי השנאה..." או: "בנאומיו הוא היה בוטה, נלהב, עז ביטוי ומושך יותר מכל האחרים".

גורם אפשרי נוסף עליו אפשר להרחיב: **המשברים הכלכליים בגרמניה.**

ציטוט: "... לנצל את היאוש שלהם", "היטיב לתת ביטוי... לתקוות ולציפיות של העם".

סעיף ב'

הצעדים שנקט היטלר בשנתיים הראשונות לאחר עליית שלטונו (על הנבחן להציג שניים):

בתחום החקיקה:

- חוק ההסמכה (מרץ 1933):** החוק העניק לממשלה (ובפועל להיטלר) לחוקק חוקים ללא אישור הרייכסטאג ובניגוד לחוקה. מדובר כביכול בסמכויות חירום, שינתנו לממשלה למשך 4 שנים, עד שהשלטון יתייצב.
כיצד סייע הצעד לבניית המשטר הנאצי: מימוש עיקרון המנהיג (ה "פיהרר פרנציפי") - החוק הציב את הפיהרר מעל החוקה, ביטול עיקרון הפרדת הרשויות (אין סמכות לרשות המחוקקת ולכן המפלגה הנאצית אינה מוגבלת במעשיה, ביטול החוקה הליברלית של רפובליקת ויימאר)
- החוק בדבר השבת הפקידות המקצועית על כנה** (אפריל 1933): החוק אפשר לסלק מתפקידם עובדי מדינה ש"לא היו ראויים" לתפקיד מבחינה פוליטית וגזעית.
כיצד סייע הצעד לבניית המשטר הנאצי: החוק נועד לכוון את עובדי המדינה ברוח הנאציזם, והביא לפיטוריהם של יהודים רבים. מעתה, רק פקידים אריים הועסקו בשירות המדינה. בהמשך פוטר גם מי שאינו חבר המפלגה הנאצית.
- חוק פיזור המפלגות** (יולי 1933): החוק הפך את המפלגה הנאצית למפלגה החוקית היחידה בגרמניה. כל שאר המפלגות הוצאו אל מחוץ לחוק. גרמניה הפכה למדינת דיקטטורית חד-מפלגתית, והרייכסטאג איבד את משמעותו כפרלמנט, כיוון שהייתה בו רק מפלגה אחת.
כיצד סייע הצעד לבניית המשטר הנאצי: המפלגה הנאצית היא המפלגה היחידה בגרמניה, והיא רשאית לפעול כעיני רוחה.

- **פעולות נוספות שניתן לציין מתחום החקיקה:** פירוק האיגודים המקצועיים והקמת "חזית העבודה הגרמנית, מיזוג משרת הנשיאות ומשרת הקאנצלר, נטרול הכנסיות.

תחום הטרור

- **שריפת הספרים (10 במאי 1933):** מדובר בספרים שנחשבו כבעלי "תוכן יהודי" כמו ליברליות, הומניזם, סוציאליזם ודמוקרטיה. שריפת הספרים באה לסמן את הכיוון של המפלגה הנאצית: הוקעת רעיונות מסוימים (שרובם נתפסו "יהודיים") מן החברה והתרבות. כיצד סייע הצעד לבניית המשטר הנאצי: הפעולה הראתה באמצעי טרור מה מותר ומה אסור מבחינה תרבותית בגרמניה תחת השלטון הנאצי.
- **הקמת מחנה ריכוז ראשון לאסירים פוליטיים - מחנה דכאו (מרץ 1933).** למחנות ריכוז נשלחו כל מי שנחשב למתנגד המשטר. האסירים במחנות הועבדו בפרך, עונו, הושפלו והורעבו. **דכאו** היה מחנה הריכוז הראשון ואחריו הוקמו מחנות רבים נוספים. כיצד סייע הצעד לבניית המשטר הנאצי: מדובר בפעולת טרור, שמטרתה הרתעה מהתנגדות למשטר הנאצי והפיכת החברה הגרמנית לצייתנית. המטרה המוצהרת של המחנות הייתה "לחנך את האסירים מחדש" והתאמתם לתפיסת האידיאולוגיה הנאצית.
- פעולה נוספת שניתן להרחיב עליה מתחום הטרור: **ליל הסכינים הארוכות.**

בתחום התעמולה, החינוך והתרבות:

- **הקמת משרד התעמולה:** מטרת התעמולה הייתה להפיץ את האידיאולוגיה הנאצית להמונים, בראשה עמד שר התעמולה יוזף גבלס. התעמולה הנאצית עסקה ב: ההאדרה של גרמניה, הפצת רעיונות וטיפוח פולחן האישיות של היטלר (הפיהרר). היא כללה אספות עם, שידורי רדיו, פרסומים נאציים מעל דפי העיתונות, קולנוע, שגויס למטרות המפלגה הנאצית ועוד.

פעולות נוספות מתחום זה שניתן לפרט מתחום זה: פעולות לטיפוח פולחן האישיות של היטלר, פיקוח על מערכת החינוך והתאמתה לאידיאולוגיה הנאצית, הקמת תנועת נוער היטלראית.

שאלה 2- האידיאולוגיה הנאצית ויישומה בגרמניה

סעיף א'

מרחב מחייה: הגזע הארי נמצא בתהליך מתמיד של צמיחה והתפתחות, לכן הוא צריך "מרחב מחייה": קרקע נוספת ומשאבים נוספים, בהם יוכל להשתמש כדי להמשיך להתפתח. מרחב המחייה המיועד נמצא ממזרח לגרמניה, במקום מושבם של העמים בני הגזע הסלאבי. זכותו של העם הגרמני, כעומד בראש הגזע הארי וכשליט העתידי של העולם כולו, להבטיח לעצמו מרחב מחייה. כך יוכל למצוא הגזע הארי את מקורות המזון ואת חומרי הגלם, שיבטיחו את קיומו ויאפשרו את המשך עמידתו בראש האנושות כולה. הגרמנים חייבים לפעול לתיקון היחס המעוות בין גודל האוכלוסייה הגרמנית ובין שטח המחיה העומד לרשותה.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הבירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

את הזכות למרחב המחיה יממש הגזע הארי על ידי מלחמה. לאחר שיכבוש הגזע הארי את מרחב המחיה שלו, הוא ייצור "סדר חדש", ע"פ עקרונות האידיאולוגיה הנאצית: הארים יהיו האדונים, הסלאבים יהיו המשרתים והיהודים ייכחדו.

תורת הגזע: במרכז האידיאולוגיה הנאצית עמדה תורת הגזע. על פי תורת הגזע, אין שוויון בין בני אדם, והאנושות מחולקת לגזעים עליונים ולגזעים נחותים. לפי תורת הגזע, ההיסטוריה כולה היא תוצאה של מאבק על שליטה בין הגזעים השונים. הגזע החזק שורד והגזע החלש נעלם. סופה של מלחמה זאת יהיה בניצחונם של הגזעים החזקים ובשעבוד והכחדה של הגזעים הנחותים. על פי תורה זו, כל בני האדם שייכים לקבוצת גזע מסוימת, שלה תכונות קבועות ובלתי ניתנות לשינוי, העוברות בתורשה מדור לדור. אין כאן עניין של בחירה רצונית, כיוון שהביולוגיה מכתיבה זאת. זוהי גישה "מדעית", לכאורה, ששכנעה רבים מקרב החברה האירופאית באותה תקופה, ובגרמניה בפרט. תורת הגזע מחלקת את הגזעים לשלוש קטגוריות: יוצרי תרבות (הגזע הארי), נושאי תרבות (הגזע הסלאבי) ומחריבי/הורסי תרבות, ביניהם היהודים.

תורת הגזע שמה דגש מיוחד על טוהר הדם. על פי תורת הגזע, "הדם הוא האדם". הגזעים הם חלק מתבנית ביולוגית מוגדרת: תכונות שכליות, רוחניות וגופניות שעוברות בתורשה דרך הדם ולכן לא ניתנות לשינוי. הגזע הארי, שהוא הגזע העליון, חייב לשמור על טוהר הדם כדי שלא יזדהם על ידי דמם של גזעים נחותים, כמו היהודים, שכל מטרתם היא לפגוע בטוהר הדם שלו. מיזוג בין דם לדם יוביל לניוון ולהרס של הגזע העליון, ושל התרבות האנושית באופן כללי, ולכן יש לעשות כל מאמץ כדי למנוע מיזוג בין גזעים.

סעיף ב'

חוקי נירנברג: בשנת 1935 החליטו הנאצים לפעול להפרדה חוקית בין יהודים לגרמנים. הנאצים הגדירו בחוק מיהו גרמני, מיהו יהודי ומה היחסים המותרים ביניהם.

מטרת חוקי נירנברג הייתה לשלול מהיהודים את זכויותיהם, לגרום להם להתרחק מהחברה הגרמנית ולעזוב את גרמניה. חוקי נירנברג כוללים שני חוקים ותקנה אחת:

- "חוק אזרחות הרייך": החוק קבע שרק בעלי דם גרמני ארי טהור זכאים לאזרחות גרמנית.
- "החוק להגנת הדם הגרמני והכבוד הגרמני": מגביל את היחסים בין גרמנים ויהודים בגרמניה: איסור נישואים, איסור קיום יחסי מין, איסור על יהודים להעסיק גרמניות אריות מתחת לגיל 45 ואיסור על יהודים להניף את דגל הרייך.
- תקנה ראשונה לחוק אזרחות הרייך: התקנה קובעת מי נחשב יהודי: מי שלפחות שלושה מסביו יהודים שלמים לפי גזעם, מי ששניים מסביו יהודים והוא מקיים את אחד משני התנאים הבאים: (1) נשוי ליהודי/ליהודייה; (2) משתייך לקהילה היהודית.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הבירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

ניתן לראות בחוקי נירנברג צעד אנטי דמוקרטי מכיוון ש :

- מדובר בחוקים שמיישמים הלכה למעשה את תורת הגזע, כלומר אפליה בין קבוצות בחברה על פי הגזע אליו הן משתייכות.
- החוקים שוללים את זכות ההצבעה ליהודים. מעתה נחשבו היהודים בגרמניה לתושבים זרים, חסרי הגנה משפטית. הם נדחקו להסתגר במסגרת הקהילה היהודית בלבד והוצאו אל מחוץ לחברה הגרמנית, אליה השתייכו עד כה.

שאלה 3- החיים בגטאות

סעיף א'

מניעי הנאצים להקמת היודנראטים (על הנבחן להסביר לפחות שלושה) :

- נציגות יהודית מוכרת שאחראית על ביצוע המדיניות הנאצית: היודנראט היה כלי בידו הגרמנים לביצוע מדיניותם. על ידי הקמת היודנראט, הנאצים הבטיחו לעצמם ביצוע יעיל של ההוראות והצווים, וחיסכון בכוח אדם גרמני.
- צמצום החיכוך עם היהודים: בהתאם לאידיאולוגיה הגזעית הנאצית, הגרמנים רצו להימנע ממגע ישיר עם האוכלוסייה היהודית.
- הפניית הזעם נגד היודנרט: היודנראט היה החוליה המקשרת בין השלטונות הנאצים ובין היהודים. לציבור היהודי לא הייתה גישה למוסדות הגרמניים ולמשטרה הגרמנית. כל השאלות והטענות שביקשו יהודים להפנות לשלטונות, היו צריכות לעבור דרך היודנראטים: שאלות על גורל נחטפים, אסירים, רכוש שדוד וכו'. הנאצים היו מודעים לכך שהיודנראטים יספגו את כעס ההמון היהודי, ולכן בדיוק כיוונו.
- מניעת מרידות: את ההנחיות והפקודות מעבירים יהודים ליהודים, ולכן יש יותר סיכוי שהם יבוצעו בלי התנגדות.

דרכים בהן פעלו היודנראטים עד לביצוע הפתרון הסופי (על הנבחן להציג שתיים) :

- אספקת מזון וחלוקתו בתחנות חלוקה: רעב כבד התפשט בגטו, ומנות המזון שסופקו ע"י הגרמנים היו מועטות ודלות. לכן, בנוסף לאחריות לחלוקת האוכל, נאלצו היודנראטים למצוא דרכים להשגת מזון נוסף כמו: רכישת מצרכים בשוק השחור תמורת מוצרים שיוצרו בגטו, פתיחת מאפיות לחם חשאיות, הקמת גינות לגידול ירקות, הפעלת מטבחים עממיים והקמת מסגרות שונות לעזרה הדדית כדי להקל על המצוקה.

- **בריאות:** הרעב, הצפיפות והיעדר תנאי תברואה בסיסיים, גרמו למחלות ומגפות: שחפת, טיפוס, דיזנטריה ותת תזונה, שגרמו לתמותה עצומה. הגרמנים אמנם הטילו על היונדנראטים את האחריות למניעת התפשטות המגיפות מעבר לגבולות הגטו, אבל ראו בסיפוק רב את גידול התמותה בקרב היהודים. כדי לצמצם את ממדי המגפות, הקימו היונדנראטים בתי חולים ומרפאות, אליהם גייסו רופאים ואחיות וכן פעלו להשגת תרופות.
- **הקמת מוסדות ציבור:** מושבי זקנים, בתי יתומים, מוסדות חינוך, מוסדות תרבות (תזמורות, מקהלות, תאטראות וכדו').
- **סיוע בדיור:** מציאת קורת גג לפליטים הרבים שהועברו לגטאות. על היונדנראטים הוטל לקבוע את הקריטריונים לחלוקת הדירות.
- **עבודה ותעשייה:** העבודה הייתה מקור ההכנסה העיקרי של הגטו. חוסר עבודה והיעדר הכנסות, גרמו לפשע וליחסים מתוחים בחברה היהודית. לכן, בנוסף לעבודת הכפייה שהוטלה על ידי השלטונות, פעלו היונדנראטים על מנת לפתח מלאכה ותעשייה יצרנית בגטאות. בתי מלאכה שהוקמו, דאגו לספק את צרכי הצבא הגרמני, כמו ביגוד והנעלה. בתקופת הגירושים למחנות ההשמדה, הפכה העבודה והתעשייה בגטאות לאידיאולוגיה, מתוך אמונה כי רק אם הגטו יישאר יצרני, הוא יצליח לשרוד.

סעיף ב'

פעילות תנועות הנוער בגטאות (על הנבחן להציג שתיים):

- **הישרדות רוחנית:** תנועות הנוער עסקו ברעיונות פילוסופיים ובערכים, למרות המצב הקשה. פעולות כללו סמינרים, הרצאות, שיעורים, אירועי תרבות ועוד. ההישרדות הרוחנית כללה פרסום של עיתוני מחתרת, שמירה על מסגרות חינוך מחתרטיות וספריות חשאיות.
- **קשר בין הגטאות:** התנועות שמרו על קשר בין התאים השונים בגטאות. חברי התנועה מילאו תפקיד חשוב כאנשי קשר בין הגטאות היהודיים המנותקים. הם העבירו ידיעות מגטו לגטו, תוך סיכון עצמי רב. בעיקר התמסרו לתפקיד הקשה הזה "הקשריות", בשל יכולתן להסתוות כלא יהודיות.

תנועות הנוער סייעו לחבריהן להתמודד עם החיים בגטו בכך שהן עשו הכל כדי לייצר תחליף לתופת ולתנאי החיים הקשים, באמצעות תקווה לעתיד (שאיפה לחיים עתידיים בא"י) ובאמצעות פעילות תרבותית וחינוכית, שמעשירה את ההווה ומעניקה טעם לחיים. תנועות הנוער היוו תחליף לתא המשפחתי שאבד ולחיי החברה שהתפרקו.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הבירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

פרק שני

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 4-6

שאלה 4- מקור – יחס האוכלוסייה בארצות הכיבוש הנאצי אל היהודים

סעיף א'

דפוסי הפעולה של האוכלוסייה המקומית כלפי היהודים בארצות שכבשו הנאצים כפי שמופיעים בקטע הם:

שיתוף פעולה עם הנאצים: שיתוף הפעולה עם הנאצים בא לידי ביטוי בהסגרה ובהלשנה על יהודים, השתתפות בביזה ובגזל, פגיעה גופנית ואף השתתפות אקטיבית ברצח היהודים. המניעים של המסגירים היו בדרך כלל: מסורת אנטישמיות קודמת, הסכמה עם האידיאולוגיה הנאצית, זיהוי היהודים עם המשטר הקומוניסטי, פחד גדול מהנאצים והמחשבה שעל ידי שיתוף פעולה יוכלו לשרוד את המלחמה בצורה טובה יותר. כמו כן, כסף וטובות הנאה היו מניע נוסף לקחת חלק בפעילות של הנאצים.

ציטוט: "לולא שנאת התושבים המקומיים כלפינו, אפשר היה עוד להסתתר... כל ילד נוצרי שרואה יהודי מוסר תכך לרשות... גוזלים את רכושם ומוסרים אותם לידי הרשות... הצטיינו בגילוי מקומות מסתור של יהודים... גזלו מהמשפחה את כספה ואת רכושה".

הסכמה שבשתיקה - "הרוב הדומם" ה"עומדים מן הצד": היו אלו שלא עשו דבר לסייע ליהודים, למרות שידעו מה מתרחש בגטאות, במחנות העבודה ובמחנות ההשמדה.

המניעים של הרוב הדומם היו בדרך כלל: אנטישמיות, שהביאה לאדישות כלפי גורל היהודים, ואולי אף הקלה בכך שהאויב היהודי "מטופל". הפחד מהנאצים - היה ברור שעל מנת לשרוד את המלחמה עליך ועל משפחתך להתנהג בהתאם לאידיאולוגיה הנאצית וכי סיוע ליהודים יגרור ענישה קשה ואף רצח. בנוסף, האוכלוסייה הכבושה סבלה ממצוקה קשה בזמן המלחמה - הכובש הנאצי התאכזר גם אליה, היה רעב, מחלות, מקרי מוות וכו'. רבים היו עסוקים בדאגה לקיומם האישי, ולא טרחו לעסוק בצרות היהודים. ציטוט: "...רוצה לעזור לנו אבל מפחדת מאוד. ישנן מודעות שבעד הסתרת יהודים מקבלים עונש מוות".

עזרה ליהודים: למרות הסיכון העצום, היו מצילים מעטים, אשר סייעו להחביא יהודים, להבריח להם מזון, לארגן ויזות יציאה מתחום הרייך ועוד. המניעים של העוזרים ליהודים היו בעיקר הומניות (אהבת אדם), אנושיות וטוב לב. חלקם ראו בכך שליחות דתית, חלקם הכירו את היהודים לפני המלחמה, וסייעו מתוך הכרות/חברות, וחלקם ראו בכך התנגדות לכיבוש הנאצי. במעשי העזרה וההצלה, סיכנו את עצמם ואת משפחותיהם, שכן הנאצים, במיוחד במזרח אירופה, קבעו שכל מסייע ליהודי יומת.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

משמעותה האנושית של פעולת המסייעים היא יוצאת דופן, כיוון שמדובר בבחירה לסייע לחלש ממך, בתקופה שבה האכזריות הגיעה לממדיה הקיצוניים ביותר.
ציטוט: "הילד, אדם, נאסף לבסוף בידי נזירות".

סעיף ב'

חסידי אומות עולם הינו תואר הניתן על ידי "יד ושם" במסגרת חוקי מדינת ישראל לאדם לא יהודי, שהציל יהודים ועמד בקריטריונים הבאים:

- ניסיון להציל יהודי ומעורבות אקטיבית של המציל.
- המציל סיכן את חייו בעת ביצוע ההצלה.
- המציל לא קיבל תמורה חומרית כתנאי להצלה.
- קיים תיעוד אמין או עדות שמאמת את מעשה ההצלה.

דפוסי עזרה והצלה של חסידי אומות העולם:

- מתן מסתור במנזרים, בתים פרטיים, אסמים, מרתפים וכו'.
- אספקת מסמכים מזויפים.
- מתן תעסוקה.
- הברחה אל מעבר לגבול ללא תעודות מעבר, תוך סיכון עצמי.
- אימוץ ילדים.

ניסיון של אחד מחסידי אומות העולם להצלת יהודים – ניתן להציג לדוגמא את סיפורו של אוסקר שינדלר, אירנה סנדלר, ראול ולנברג ואחרים.

שאלה 5- דרכי הלחימה של היהודים

סעיף א'

חלק גדול מיושבי הגטו התנגדו למרד אלים נגד הנאצים. השיקולים שהשפיעו על מארגני המרד
אם לצאת למרד בלי תמיכת תושבי הגטו (על הנבחן להסביר לפחות שלושה):

- האחריות שהם לוקחים לענישה קולקטיבית של הגטו, ענישה שתופעל ע"י הנאצים כלפי אנשים שלא בחרו למרוד ואף התנגדו לו.
- סיכון חיי תושבי הגטו – מתוך ההבנה כי מרד יביא לחיסול וודאי של הגטו, אולי מוקדם מהמתוכנן, ובמסגרת החיסול יושמדו בו כל היהודים.
- במידה והמרד יזלוג ללחימה פרטיזנית מחוץ לגטו, רבים מתושבי הגטו לא יוכלו להצטרף ללחימה ויפקרו מאחור.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

התלבטות נוספת של מארגני המרד בגטאות היא עיתוי ארגון המרד. האם לצאת למרד רק כאשר הגרמנים יבקשו לחסל סופית את הגטו (אקציה אחרונה)? או להילחם כאשר הגטו מלא יהודים, היכולים לסייע ללחימה?

סעיף ב'

סיבות להצטרפות של לוחמים יהודים לצבאות של בעלות הברית במלחמת העולם השנייה הן (על הנבחן להסביר שתיים):

- הרצון להוכיח נאמנות למולדת: יהודים במדינות בעלות הברית שאפו להוכיח בהצטרפותם ללחימה את נאמנותם לארצם. יהודים אלו רצו להוכיח שבניגוד לטענות האנטישמיות על היותו של היהודי "פחדן", "תכסיסן", שינסה להשתמט מגיוס לצבא ההפך הוא הנכון: היהודים לוקחים חלק מלא ואמיתי במאבק נגד הצורר הנאצי.
 - הרצון לנקום בנאצים: בשנים 1942-1943 הלכו והצטברו ידיעות על מעשי הזוועה של הנאצים ביהודי אירופה. יהודים רבים הצטרפו לצבאות בעלות הברית, במטרה לנקום בנאצים על הטבח שהם מבצעים בבני עמם.
 - הרצון לסייע ליהודי אירופה: יהודים, שהצטרפו לצבאות בעלות הברית, קיוו שהגעתם לאירופה תסייע להציל את שרידי היהודים שנותרו ביבשת.
- על התלמיד להציג דוגמה של לוחם יהודי בבעלות הברית, לדוגמה: חביבה רייק, חנה סנש, אנציו סירני.

שאלה 6- "הפתרון הסופי" (יוני 1941 עד סוף המלחמה)

סעיף א'

הנסיבות שהובילו לתחילת ההרג ההמוני של היהודים ב- 1941: מבצע ברברוסה, פעולות ההכנה לקראתו והוצאתו אל הפועל.

מבצע ברברוסה: מבצע ברברוסה הוא מבצע הפלישה הגרמנית לשטחי ברה"מ בקיץ 1941, תוך הפרת הסכם רוסנטרופ-מולטוב. למבצע קדמה הכנה אידיאולוגית של חיילי הצבא הגרמני – מטרתו הוגדרה "חיסול הקומוניסטים הבולשביקים והאינטליגנציה היהודית-בולשביקית". הקומוניסטים הם קציני המשמעת הפוליטית של המפלגה, אותם האשימו הגרמנים כי יתסיסו את השטח נגדם ויאיימו על ביטחונם, והם זוהו בעצמם עם היהודים. במסגרת ההכנות לכיבוש ברית-המועצות אורגן מערך מיוחד, שתפקידו היה לעסוק בטיהור השטחים שנכבשו מהאויבים האידיאולוגיים של הרייך. השטח הכבוש חולק בין 4 יחידות האינזאצגרופן ("עוצבות המבצע" – היחידות הממונעות של ה-S.S. שנלוו לצבא הגרמני, בכל אחת 500-1000 אנשים), שתפקידן היה לחסל גורמים עוינים בשטח הכבוש. בפועל - לאסוף יהודים בשיטתיות בשטחים שנכבשו מבריה"מ, להובילם לנקודות ריכוז ולרוצחם.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הבירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

כך החל שלב ראשון ב"פתרון הסופי" – שלב הרצח בבורות הירי.
הסיבות להתחלת ההשמדה ההמונית במסגרת מבצע ברברוסה:

- היהודים נתפסו כיוצרי הבולשביזם ומנווטיו, ולכן חיסול הבולשביזם חייב את חיסול היהודים: המלחמה נגד ברה"מ לא הייתה מלחמה שגרתית בעלת יעדים צבאיים, כלכליים ופוליטיים, אלא מדובר במלחמה אידיאולוגית. זאת הייתה מלחמה שהנאצים פתחו בה, כדי לסלק מן העולם את האויב המרכזי בעיניהם - הבולשביזם היהודי. מנקודת מבטם של הנאצים המשטר הסובייטי מנוהל על ידי יהודים ומהווה חלק של הממשל היהודי העולמי. מכאן, שהמתקפה הנאצית נגד ברה"מ הייתה מתקפה אידיאולוגית ומאחר שעל פי האידיאולוגיה הנאצית בולשביזם ויהדות נחשבים לפנים שונות של אותה רעה, הרי המלחמה נגד ברה"מ הייתה מכוונת בסופו של דבר נגד היהודים. מכאן, לא די היה בכיבוש "מרחב מחייה" אלא צריך היה גם למחוק מעל פני האדמה את הבולשביזם ואת יוצרו היהודי.
- הצורך לטפל במספר רב של יהודים: עם הכיבוש, נפלו בידי הנאצים למעלה מ-3 מיליון יהודים נוספים והנאצים סברו שבברה"מ, ישנם בסך הכל 5 מיליון יהודים. הפתרונות שנקטו הנאצים עד כה לפתרון "הבעיה היהודית" – בידוד, הגירה או ריכוז טריטוריאלי – לא היו ניתנים לביצוע, כשמדובר היה ב-5 מיליון יהודים.
- הריחוק הגיאוגרפי של "המזרח" מהמולדת ויחס הבוז לעמים הסלביים הנחותים גרמו לתחושה שאין צורך להתחשב בדעת קהל או להיכנע לעכבות מוסריות כלשהן: מעבר לכך, הייתה צפייה כי האוכלוסייה המקומית תשמח לשתף פעולה בחיסול שכניהם היהודים.
- האמריקנים לא מחו על מה שקרה ליהודים עד עתה: לכן, נעדרו בלמים של דעת קהל מצד מעצמה ניטראלית. באופן זה, הרצח הגלום באידיאולוגיה הנאצית יכול היה עתה להגיע לשלב הביצוע.

סעיף ב'

היהודים בגטאות התקשו להבין את מטרת הנאצים מהסיבות הבאות (על הנבחן לציין לפחות שלוש):

- הגטאות היו מקומות סגורים ולא הגיעו אליהם ידיעות בכל הנוגע לקהילות יהודיות אחרות. במצב שכזה, חוסר הידיעה הוא מובן מאליו.
- היהודים לא העלו בדעתם שאיזשהו כוח אנושי עלול להגיע למצב שבו הוא מנסה להשמיד באופן שיטתי אוכלוסייה. היהודים לא יכלו לעכל את עצם העובדה שגרמניה הנאצית מבקשת להשקיע משאבים ומאמצים כה גדולים בחיסול היהודים.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את **MY.GEVA** סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

- יהודים רבים לא רצו להאמין כי גורל של השמדה מצפה להם גם כאשר שמעו עדויות וידיעות. הרצון לחיות ולשרוד את המלחמה היה גדול יותר מרצונם להבין את האמת הקשה.

נושא ב' - בונים את מדינת ישראל במזרח התיכון

פרק שלישי

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 7-9

שאלה 7 - מקור - מלחמת העצמאות

סעיף א'

עם הכרזת האו"ם על חלוקת א"י (29.11.1947), פרץ היישוב הערבי בא"י בפעולות דמים נגד היישוב היהודי. פעולות הדמים החרפו והקצינו במהירות. כנופיות, קבוצות חמושות והתקהלות ספונטנית של תושבים ערביים המיטו הרס רב על היישוב היהודי בא"י. היישוב היהודי בארץ ישראל התארגן להתמודד עם תופעה זו, תחת הנהגתו של דוד בן גוריון ומטכ"ל "ההגנה".

מוקדי הלחימה בתקופה זו היו ערים מעורבות, מוקדי אוכלוסייה ערביים עוינים הנמצאים בסמוך לערים יהודיות, ישובים יהודיים מבודדים ומלחמה על הדרכים והתשתיות, כגון הדרך לירושלים.

הקושי המוצג בקריקטורה הוא המלחמה על הדרכים והקושי למצוא לה פתרון. היישוב היהודי ניסה להתמודד עם המתקפות על הדרכים באמצעות שיירות ובסיוע משוריינים הנעים יחד בשיירה, במטרה לפרוץ לישובים המבודדים.

הקריקטורה שלפנינו עוסקת בהתקפה הערבית על השיירות היהודיות בדרך לירושלים, אשר הביאה ל"משבר השיירות" במהלך המחצית הראשונה של מלחמת העצמות (עד מאי 1948).

"משבר השיירות" היה אחד הקשיים העיקריים של היישוב היהודי במהלך המחצית הראשונה של מלחמת העצמאות. שיירות אספקה שנועדו ליישוב היהודי בירושלים, אשר היה מנותק מן המרכז עקב פעולות הכוחות הערביים, הותקפו על ידי הכוחות הערביים, נשדדו ולא הגיעו אל היישוב היהודי הנצור בירושלים. הקושי של הכוחות היהודיים להשתלט על הדרך לירושלים נבע גם מקונספציית לחימה מוטעית של "ההגנה".

הקריקטורה מתארת לוחם "ההגנה" או פלמ"ח הצועד בשביל צר ותלול המוביל לירושלים. הוא נושא סל מצרכים, אספקה ל"סבתא". בצד הדרך מסתתר זאב, העורב ללוחם ומבקש לטרוף אותו. הקריקטורה יוצרת אנאלוגיה בין משבר השיירות, אשר פקד את היישוב היהודי בחלקה הראשון של מלחמת העצמאות (ארבעת החודשים הראשונים) לבין המעשייה מאת האחים גרים "כיפה אדומה". הלוחם היהודי מתואר ככיפה אדומה, בעל רצון טוב להעלות אספקה ליישוב הנצור בירושלים. בצד הדרך אורב לו הזאב הרשע - הכוחות הערביים.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

סעיף ב'

הגורמים לניצחונה של מדינת ישראל במסגרת מלחמת העצמאות נובעת הן מיתרונות כוחות ההנהגה, הצבא והאוכלוסייה היהודיים והן בשל חסרונות הכוחות ערביים והנהגתם. (על הנבחן לציין לפחות שלושה)

מבחינה הנהגתית: בעוד שההנהגה הערבית נעדרה "שדרה ניהולית בריאה" (כלומר, הכוחות הערביים פעלו ללא תיאום ביניהם), לכוחות היהודיים ולמדינת ישראל היה מטכ"ל, אגף מבצעים וראש ממשלה אחד, אשר היה גם שר ביטחון וניהל את כל המערכה הצבאית מלמעלה – דוד בן גוריון. הלכידות ברמת ההנהגה אפשרה למדינת ישראל ולזרוע הצבאית לפעול באופן יעיל, מתואם ועקבי לשם השגת המטרות הצבאיות.

מבחינה מורלית: הערבים היו בטוחים שתהיה זו מלחמת בזק שתערך כעשרה ימים (לפי דבריו של עבדאללה). לכן, ככל שנמשכה לחימה מול צה"ל, איבדו הכוחות הערביים מורל והפכו שפופים וחסרי תקווה. לעומתם, בכוחות היהודיים שלטה רוח לחימה של "להיות או לחדול". הכוחות היהודיים ידעו כי כניעה בפני הכוחות הערביים פירושה רצח, גירוש וסופו של החלום הציוני.

הכנה מודיעינית מקדימה: הכוחות הערביים זילזלו ביכולת היישוב היהודי להגן על עצמו. ניתן לומר כי הכוחות הערביים כשלו בהערכותיהם המודיעיניות. לעומתם, היישוב היהודי העריך נכונה את הכוחות הערביים והתכונן בהתאם.

גיוס כוחות יהודיים נוספים לשורות צה"ל: במהלך מלחמת העצמאות התגייסו עולים רבים, אשר הגיעו לחופי ארץ ישראל עם הקמתה. העולים עברו הכשרה צבאית מהירה ותרמו לעיבוי הכוחות היהודים הלוחמים.

יבוא נשק במהלך מלחמת העצמאות: עם הקמתה, יכלה מדינת ישראל לייבא נשק צבאי "כבד", כגון: מטוסים ותחמושת. מטוסים ותחמושת הגיעו למדינת ישראל במהלך המחצית השנייה של מלחמת העצמאות והפכו את צה"ל לצבא מצויד היטב וקטלני. להגעת הנשק הכבד למדינת ישראל יש משמעות רבה מאוד בניצחון מדינת ישראל.

שאלה 8- העברת שאלת ארץ-ישראל לאו"ם

סעיף א'

בפברואר 1947 מעביר שר החוץ הבריטי, ארנסט בוויין, את שאלת ארץ ישראל לדיון באו"ם. החוקרים חלוקים בדעותיהם בנוגע לסיבות שהובילו את בריטניה לעשות זאת. ההיסטוריונים הטוענים, כי בריטניה הושפעה בעיקר משיקולים הנוגעים למעמדה של בריטניה לאחר מלחמת העולם השנייה ישענו על ההסברים הבאים:

- בריטניה רצתה להדק את קשריה עם העולם הערבי. כל פעולה של בריטניה בנוגע לארץ ישראל עלולה לפגוע באינטרסים של ארצות ערב ולהוביל להרעת היחסים של בריטניה עימם. בריטניה העדיפה שהאו"ם יקבל החלטה זו, וכך תימנע תרעומת כלפיה מהצד הערבי.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הבירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

- בריטניה הניחה, שאחת האפשרויות של האו"ם היא להפעיל על בריטניה לחץ להמשיך לשלוט בארץ ישראל. הסיבה לכך היא: האו"ם היה ארגון צעיר וחסר ניסיון, אשר אין ביכולתו להביא לפתרון בעיית ארץ ישראל.
 - השליטה של בריטניה בארץ ישראל הייתה בעלת חשיבות גדולה עבור בריטניה בעת ששלטה בהודו, משום שארץ ישראל אפשרה מעבר קל להודו (דרך תעלת סואץ). ב-1947 הודו השתחררה משליטת בריטניה, על כן חשיבותה של ארץ ישראל לבריטניה פחתה.
 - דעת הקהל העולמי התנגדה להמשך שליטתה של בריטניה בארץ ישראל, עקב זוועות השואה.
 - מצבה הכלכלי של בריטניה לאחר מלחמת העולם השנייה היה קשה מנשוא והיא נזקקה לעזרה הכלכלית של ארה"ב, אשר עמדתה הייתה דקולוניזטורית.
- ההיסטוריונים הטוענים, כי בריטניה הושפעה בעיקר משיקולים הנוגעים למאבק של היישוב היהודי בהם ישענו על ההסברים הבאים:
- תנועת המרי העברי, אשר כללה את שלוש המחתרות היהודיות ובצעה פעולות רבות, ביניהן:
- שחרור מעפילים ממחנה המעצר בעתלית.
 - "ליל הרכבות", במסגרתו פוצצו חוליות של הפלמ"ח מסילות ברזל ב-150 נקודות שונות ואנשי אצ"ל ולח"י פוצצו מסילת ברזל בלוד.
 - "ליל הגשרים" – הפלמ"ח פיצץ עשרה גשרים, שחיברו בין ארץ ישראל לארצות השכנות.
 - פגיעה בראדרים בריטיים, אשר סייעו להם לתפוס אניות מעפילים שהגיעו לארץ ישראל.
- עם פרוקה, התפצלה פעולת היישוב נגד הבריטים לשתי גישות – גישת המאבק הצמוד ליעדי התנועה, שפעלה לחיזוק העלייה הבלתי-לגלית (העפלה) וההתיישבות, מול גישת המאבק הרצוף הממשיך את פעולות האלימות נגד הבריטים. פעולות לדוגמא – אקסודוס, 11 הנקודות בנגב, הפריצה לכלא עכו ותליית הסרגינטים הבריטים.
- פעולות המאבק של היישוב היהודי הפעילו לחץ גדול על הבריטים וגזלו מהם משאבים צבאיים, כלכליים, אבדות בנפש ושינוי דעת הקהל הבריטית על המשך המנדט הבריטי בארץ ישראל
- התלמיד יבחר באחת העמדות ויתמוך בה.

סעיף ב'

עקרי התוכן של החלטת האו"ם מ-29.11.1947:

- המנדט הבריטי יסיים את תפקידו עד 1 אוגוסט 1948.
- יוקמו שתי מדינות, ערבית והיהודית, על שטח מדינת ישראל, לא יאוחר מהראשון באוקטובר 1948.
- המדינות יוכלו להגיש בקשת הצטרפות לאו"ם.
- המדינה היהודית תכלול את רוב שטח הנגב, עמק יזרעאל, מישור החוף ואצבע הגליל. סך הכל כחמישים וחמישה אחוזים משטח ארץ ישראל.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכוניםטים, אתם לא לבד!

הבירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

- המדינה הערבית תוקם בשאר האזורים של ארץ ישראל ותכלול כארבעים וחמישה אחוזים משטח ארץ ישראל
- ירושלים ואזור בית לחם יהיו תחת פיקוח בינלאומי.

קושי אחד מנקודת מבט יהודית, הנובע מהחלטת האו"ם הוא – ירושלים ועוד שלושים יישובים יהודיים ללא נכללו בתוך שטח המדינה היהודית. לירושלים ישנה חשיבות מיוחדת במינה לעם היהודי בישראל ובתפוצות. אי הכללת ירושלים בתכנית תפגע במורל היישוב היהודי של העם בישראל ובתפוצות.

יתכנו קשיים נוספים :

- השטחים היהודיים היו מנותקים ומוקפים ביישובים ערביים, דבר שעלול לפגוע בביטחון ובמעבר אספקה ליישובים היהודיים.
- משאבים כלכליים, כמו תחנת החשמל ומפעל האשלג, אינם נמצאים בתחומי המדינה היהודית.

שאלה 9- הקמת המדינה והקמת צה"ל

סעיף א'

השיקולים של דוד בן גוריון להכריז על הקמת מדינת ישראל הם (על הנבחן להציג שניים) :

- דוד בן גוריון הדגיש את היתרונות הרבים של מדינה עצמאית וריבונית: הטלת מיסים אשר ישמשו לקניית ציוד צבאי, היכולת להכניס ציוד צבאי באופן חופשי, חקיקת חוק גיוס חובה שיאפשר גיוס המוני לצבא מדינת ישראל ואיחוד הכוחות היהודיים הלוחמים במסגרת מחתרות לצבא אחד ואחיד.
 - הזדמנות היסטורית שלא תחזור על עצמה: לאחר אלפיים שנות גלות, היהודים הצליחו להקים מנגנוני שלטון עצמאיים וזכו להכרה בינלאומית. חשיבות רבה הייתה לעצם העובדה שברה"מ וארה"ב הסכימו לקמת מדינת ישראל, וספק אם לא ימשכו ידם מהחלטה זו, במידה והמדינה לא תוקם בפרק הזמן המתוכנן.
- ישנם שיקולים נוספים :

- השיפור במצבה הצבאי של מדינת ישראל בעקבות תכנית ד'.
- חשש שמדינות יחזרו בהן מהסכמתן לתכנית החלוקה.
- הערכה צבאית, לפיה צבאות ערב אינם מוכנים דיו ללחימה כוללת.

השיקולים לדחיית הכרזת המדינה (על הנבחן להציג שניים) :

- הצעתה של ארה"ב לדחות את הכרזת המדינה ובמקומה לנהל מגעים בין היישוב היהודי לערבי, על מנת להגיע להסכם המקובל על שניהם לתכנית החלוקה. עד אז יתקיים בארץ ישראל משטר נאמנות. במידה והיישוב היהודי יקבל את הצעת ארה"ב, היא תדאג לחמש אותו בעתיד. במידה והיישוב היהודי לא יקבל את ההצעה, יתכן וארה"ב תמשוך את ידה מתמיכתה בתכנית החלוקה.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הבירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

הסיבה להצעת ארה"ב – החשש שלה, כי היישוב היהודי לא יחזיק מעמד תחת מתקפה של צבאות ערב, היות והוא קורס ממילא תחת מתקפות היישוב הערבי (במהלך 4 החודשים הראשונים למלחמת העצמאות).

- איום של מדינות ערב, כי יפלו לשטחי מדינת ישראל, אם זו תכריז על עצמאות. היה חשש גדול כי מדינת ישראל תובס ודבר זה עלול להוביל לחיסול היישוב היהודי בא"י.

סעיף ב'

המניעים של בן גוריון לפרק את האצ"ל הלח"י והפלמ"ח (על הנבחן להציג לפחות שלושה):

- רצונו של דוד בן גוריון לאחד את הכוחות הלוחמים לכוח אחד גדול, שיאפשר להפעיל מבצעי לחימה גדולים ומורכבים ויכה באויב במספר חזיתות.
- הרצון של דוד בן גוריון להביא לכך שיהיה למדינה צבא ממלכתי, אשר יפעל תחת פיקוד מדיני אחד. בן גוריון רצה שיהיה גוף, הפועל על פי תכנית מוגדרת שתינתן לו על ידי הדרג המדיני ולא לפי נטיות פוליטיות, כפי שפעלו המחתרות.
- דוד בן גוריון ראה בהקמת צה"ל הזדמנות לנטרל ולהחליף את הכוחות הקיצוניים (ארגוני הפורשים – האצ"ל והלח"י), מהם חשש שיפגינו חוסר מיומנות ויפעלו נגד המדינה החדשה.
- בכל הנוגע לפלמ"ח, דוד בן גוריון איבד את האמון בו, בעקבות מספר סירובים של אנשיו לשתף פעולה עם החלטותיו. כך למשל, אנשי פלוגות הים של הפלמ"ח סירבו להשתלב בחיל הים. הם העדיפו להשתלב בשורות הפלמ"ח כלוחמים מן המניין. דוד בן גוריון ראה זאת כדבר העלול להזיק לכל פעילות של צבא ממלכתי.

ההשפעות של תהליך פירוק המחתרות היו: מחד, פירוק המחתרות ושילובם בצה"ל הביא להעצמת כוחו של צה"ל ולאורך המלחמה הוא הפך משוכלל וחזק יותר, תוך כדי הלמידה כיצד להפעיל את זרועותיו וכוחותיו השונים בתיאום. מאידך, פירוק המחתרות הביא להתנגשות, לעיתים אלימה, בין אנשי המחתרות הפורשות או הפלמ"ח ובין צה"ל והדרג המדיני. אנשי הפלמ"ח התנגדו לפירוקו וטענו, כי דוד בן גוריון עושה זאת מטעמים פוליטיים. האצ"ל הגיע לכדי עימות אלים עם צה"ל במסגרת "פרשת אלטלנה". הלח"י רצח את ברנדוט, נציג האו"ם, בניגוד לעמדת ההנהגה הישראלית. יחד עם זאת, המחתרות שולבו בצה"ל והפכו לחלק ממנו.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

טיכונטרים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

פרק רביעי

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 10-12

שאלה 10- מקור – תהליך הזה-קולוניזציה

סעיף א'

תהליך הזה - קולוניזציה הוא תהליך של שלילת הקולוניזציה, כלומר סיום שליטתם של מדינות מערביות עוצמתיות על עמים הנמצאים מעבר לים, תוך ניצול כוח העבודה שלהם, משאבי הטבע, הדרכים ומיקומם האסטרטגי. תהליך הזה קולוניזציה הגיע לשיאו במחצית השנייה של המאה העשרים, לאחר מלחמת העולם השנייה.

שני גורמים לתהליך הזה קולוניזציה (על הנבחן להסביר שניים):

- גורם כלכלי: מלחמת העולם השנייה רששה את הקופות הציבוריות של מדינות אירופה. היות ושימור שליטה קולוניאליסטית דורש משאבים כלכליים רבים, מדינות רבות מבקשות לוותר על השליטה הקולוניאליסטית באזורים מסויימים.
 - גורם אידיאולוגי: התפיסה האימפריאליסטית קולוניאליסטית, שאפיינה את תפיסת מעצמות אירופה, מתחלפת לאחר מלחמת העולם השנייה בתפיסה דה-קולוניזטורית של ארה"ב. התפיסה הדה-קולוניזטורית של ארה"ב מתבטאת לראשונה במסמך 14 הנקודות של וילסון (מתקופת מלחמת העולם הראשונה), אך מופנמת על ידי אירופה לאחר מלחמת העולם השנייה.
- גורם נוסף – המלחמה הקרה ורצון של ברה"מ וארה"ב להרחיב את תחומי ההשפעה שלהן בעולם.

סעיף ב'

שני הגורמים שהשפיעו על היחס ליהודים בארצות האסלאם, כפי שהם באים לידי ביטוי בקטע המקור: תהליך הזה-קולוניזציה והתגברות הלאומיות.

- תהליך הזה- קולוניזציה: האוכלוסיה הלא היהודית בארצות האסלאם זיהו את היהודים עם המשטרים הקולוניאליסטים. היהודים השתלבו בצורה טובה במנגנון המשטרים הקולוניאליסטים. האוכלוסייה המוסלמית זיהתה את היהודים עם המנגנונים הקולוניאליסטיים ובסיום תהליכי הדה-קולוניזציה, תוך התגברות הרגש הלאומי בקרב האוכלוסיה המוסלמית, התפרצה הסלידה מהיהודים ובוטאה באמצעות חוקים, המפלים אותם לרעה ובאמצעות פעולות אלימות, ספונטיות ומכוונות שלטון, נגד היהודים.
- ציטוט: "האחד הוא תהליך הזה-קולוניזציה..."
- התגברות הלאומיות: התגברות התחושות הלאומיות בתקופת הזה – קולוניזציה הביאו את האוכלוסייה המוסלמית לזהות את היהודים כשונים, כלומר, כקבוצה שונה ומזיקה שיש למגר. היהודים נתפסו ככאלו שאינם יכולים להזדהות עם תחושות לאומיות וממילא אינם יכולים להפוך לחלק מהלאום בשל יהדותם. לפיכך, הרגשות האנטי-יהודיים הביאו לפעילות אנטישמית.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הבירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

ציטוט: "והשני הוא התגברות המגמות שחידשו מסורות של אחדות כלל ערבית מתקופת הח'ליפים והכיבושים הגדולים של האיסלאם בימי הביניים..."
אן: "השלטת צביון ערבי במדינה והתנערות מההשפעות של הקולוניאליזם. תהליכים אלה החלו עוד קודם להקמתה של מדינת ישראל אך קיבלו משנה תאוצה לאחר הקמתה."

תגובה אחת של היהודים כלפי היחס העוין של מאוכלוסייה המוסלמית היא: עלייה לארץ ישראל. יהודים רבים הבינו כי אין תקווה לתקן את המצב בארצם, שהם נמצאים בסכנת חיים ועל כן עלו לארץ ישראל.

שאלה 11- עלייה וקליטה בשנות ה-50 וה-60

סעיף א'

קשיים שעמדו בפני מדינת ישראל בעקבות העלייה הגדולה של שנות ה-50: (על הנבחן להציג שניים):

עם הקמת המדינה מנה הישוב בארץ כ-630,000 איש. עד סוף העשור הראשון למדינה הוא מנה כבר כמיליון יהודים וחצי. קליטת מאות אלפי יהודים ממדינות ותרבויות שונות היווה קושי גדול עבור המדינה הצעירה.

- התמודדות עם מגוון ושונות העולים – להנהגה היהודית בארץ היה חשש גדול כי החברה הישראלית לא תצליח להתאחד, לאור המגוון והשונות הגדולים מהם באו העולים. בנוסף, ותיקי הישוב חשו כי התרבות הישראלית החדשה שנוצרה בארץ, במהלך מפעל הציונות עד הקמת המדינה, היא התרבות הנכונה למדינה ולכן, דרשו לבטל כל סממן של התרבויות הגלותיות אתן הגיעו העולים (תפיסת "כור ההיתוך").
- המחסור במזון – מחסור זה נבע מן הקושי לייצר כמויות גדולות של מזון או לקנותן, בשל העדר תקציבים.
- המחסור בדיוור – במדינה הצעירה לא היו מספיק דירות וישובים על מנת לשכן את כל העולים, ולכן היא נאלצה לשכנם בדיוור זמני בתנאים גרועים למשך מספר שנים. לאחר מכן יצרה המדינה הכוונה למקומות הדיוור לעולים, על פי הצרכים שהועלו.
- בעיית תעסוקה – חלק גדול מהעולים הגיעו עם הכשרה מקצועית שלא הלמה את צרכי המדינה המתפתחת, בצד מחסור גדול במקצועות שנדרשו במדינה. בחו"ל עסקו העולים בעיקר במסחר, במלאכה, בתעשייה ובפקידות, מיעוט עסק בחקלאות או במקצועות חופשיים. מקצועות אלה לא תאמו את צרכי של המשק הישראלי (ואת אפשרויות התעסוקה שלו). רוב העולים נאלצו למצוא פרנסה בעבודות פשוטות ששכרן נמוך וחסרות יוקרה חברתית.
- היווצרות פערם כלכליים - בשנים הראשונות נוצרו פערים גדולים בין הוותיקים ובין העולים, בעיקר אלה שבאו מצפון אפריקה ומאסיה. הפערים באו לידי ביטוי בעיקר במגורים ובתעסוקה.

תרומת עלייה זו למדינת ישראל (על הנבחן להציג שני תחומים):

- מעבר מתפיסת "כור היתוך" ל"רב-תרבותיות" - לאחר שנים של תחושת אפליה וקיפוח, אותם חשו עולי ארצות המזרח, החל שינוי משמעותי בתפיסת התרבות הישראלית – מתן מקום סובלני ופולרליסטי למגוון התרבויות הקיים בחברה הישראלית.
- עיצוב גבולות המדינה באמצעות התיישבות חקלאית ועיירות הפיתוח, שהוקמו סמוך לגבולות ובאזורים שטרם יושבו.
- הרחבת הייצור החקלאי והתעשיות בארץ – העולים תרמו לגידול המשק הישראלי וחיזקו את יכולתו לתפקד באופן עצמאי ואף לייצא.
- גידול דמוגרפי של הציבור היהודי במדינה.

סעיף ב'

אירועי ואדי סאליב – וואדי סאליב, שכונת עוני, ערבית לשעבר, בתחתית העיר חיפה, שמרבית מתושביה יוצאי מרוקו. בשנת 1958, חיו בארץ כ-160 אלף יוצאי מרוקו ומצבם היה קשה. רבים מהם התפרנסו בדוחק מעבודות בלתי מקצועיות וזמניות והתגוררו בעיירות מרוחקות. אלו מהם שהגיעו אל הערים הגדולות, התגוררו בשכונות עוני צפופות, דוגמת ואדי סאליב. בשנה זו עדיין חיו משפחות רבות במעברות, ורבות מהן, היו מקרב יוצאי מרוקו.

ראשית המהומות בתגרה מקומית בבית קפה מקומי בשכונת ואדי-סלאיב. בעל בית הקפה הזעיק את המשטרה וכוחות משטרה שהגיעו אל המקום ירו באחד המשתתפים בתגרה, עקיבא אלקריף, שלטענת המשטרה היה שיכור וגילה התנגדות. הפצוע הובל לבית החולים אך בשכונה נפוצו שמועות-שווא כי מת מפצעיו. הרוחות סערו.

דוד בן הרוש, וקבוצת פעילים בהנהגתו ניצלו את האירוע בכדי לקדם את מטרותיהם החברתיות – פוליטיות. הם חיברו כרוז אשר קישר בין הכוח שהפעילה המשטרה כלפי השיכור ובין יחס הקיפוח והאפליה כלפי העולים ממרוקו תושבי ואדי-סלאיב.

הפעילים ארגנו הפגנה, בה נשאו דגלים שחורים ודגל המדינה טבול בדם. ההפגנה התפזרה ללא אלימות. למחרת שוב התחוללו התפרעויות בכמה מוקדים בשכונה. המתפרעים הציתו מכוניות, פגעו בבתי קפה ובמועדונים של מפא"י ושל ההסתדרות. נוסף על כך, עלו צעירים מהשכונה להר הכרמל ופגעו בחלונות ראוה ובאוטובוס נוסע. בתגובה עצרה המשטרה חלק מהמפגינים. המהומות התפשטו לאזורים נוספים בארץ כמו מגדל העמק, עכו, באר שבע, קריית שמונה ובית שאן, אם כי בהיקף מצומצם.

השפעת האירועים על החברה בישראל – בעקבות המהומות הוקמה ועדת חקירה ציבורית בראשות השופט עציוני. על הוועדה הוטל לבדוק את הגורמים לאירוע, את מהלכו ולהציג המלצות לטיפול במניעתם בעתיד. בפני הוועדה העיד דוד בן הרוש.

בן הרוש סיפר את סיפור חייו. הוא נולד ב-1925 בקזבלנקה שבמרוקו, עלה לארץ בספינת מעפילים ב-1947, גורש לקפריסין ועלה שוב ב-1948, בעיצומה של מלחמת העצמאות בה השתתף.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכוניםטים, אתם לא לבד!

הבירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

לאחר המלחמה עבד בחברת חשמל ונפלט ממנה בשל תחושות קיפוח. לפרנסתו פתח בית קפה בשם "תמר" בשכונת ואדי סאליב. לבית הקפה המקומי הגיעו עולים חדשים, קשיי יום, שמוצאם מצפון אפריקה. כדי להיאבק למענם הקים תנועה בשם "ליכוד יוצאי אפריקה".

דבריו שיקפו את המרידות הרבה של יוצאי צפון אפריקה, והביאו לתחילתו של ויכוח חריף שהתנהל בעיקר בעיתונות. חלק מהציבור טען כי אכן מדובר בקיפוח ובאפליה של מוצא עדתי, ואילו אחרים טענו כי מצבם הירוד של יוצאי צפון אפריקה נובע מאיכותם. האיכותיים מביניהם היגרו לצרפת, ואילו לישראל הגיעו היסודות הטובים פחות.

הוועדה הציגה במסקנותיה את תחושת הקיפוח והאפליה של יוצאי צפון אפריקה על רקע סוציאלי ועדתי.

המהומות ברחבי הארץ ומסקנות הדו"ח חייבו את מקבלי ההחלטות בישראל ואת הציבור להקדיש לנושא מחשבה נוספת. רבים החלו להבין כי המהומות נבעו ממצוקה חברתית - עדתית קשה, ופתרון הבעיות מחייב תכנון מדיניות, שתשנה את סדר העדיפויות של החברה בישראל. האירועים אכן השפיעו על החלטות הגורמים הממלכתיים בתחומים חברתיים - כלכליים.

שאלה 12- תפיסת ה"רב תרבותיות"

סעיף א'

הגורם למעבר מתפיסת "כור ההיתוך" לתפיסת ה"רב תרבותיות" שקשור לתהליכים שהתרחשו בעולם:

לאחר מלחמת העולם השנייה (במיוחד בשנות ה-60), החלה לצמוח פילוסופיה חדשה ומהפכנית שנקראת "פוסט-מודרניזם". פילוסופיה זו, שוללת את האמונה באמת אחת, ולפיה הכל יחסי, אין תרבות גבוהה ונמוכה והמציאות היא תמיד בעיני המתבונן. מדובר בתפיסה ליברלית, ששוללת התערבות תרבותית של שלטון כלשהו על הפרט. תפיסה זו הגיעה לישראל בשנות ה-70 וצמחה ביתר שאת בשנות ה-80 וה-90.

הגורמים למעבר מתפיסת "כור ההיתוך" לתפיסת ה"רב תרבותיות" שקשור לתהליכים שהתרחשו במדינת ישראל: (על הנבחן להסביר שניים)

- העמדת היחיד וצרכיו במרכז: השאיפה לחיים "טובים ונוחים", החליפה את תחושת החברה המגויסת שנלחמת על עצם קיומה. האינדיבידואליזם החליף את הקולקטיביזם.
- השפעת המשבר של מלחמת יום כיפור: נשבר האמון בכל מה שזוהה עם השלטון, ותפיסת 'כור ההיתוך' הייתה אחת מהשיטות המזוהות ביותר עם הממסד.
- מחאת 'הפנתרים השחורים' העלתה למודעות הציבורית את תרבותם של יוצאי ארצות האסלאם והציפה את תחושת הקיפוח שלהם.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכוניםטים, אתם לא לבד!

הבירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

- המהפך הפוליטי של 1977: עליית הליכוד ומנחם בגין לשלטון. בפעם הראשונה מאז קום המדינה, נבחר ראש ממשלה ימני, בעל תפיסות שונות מהדעה שהייתה רווחת עד בקרב השלטון.
- עלייה במגוון אמצעי התקשורת: תופעה זו איפשרה לעולים לשמור על הקשר התרבותי שלהם עם ארצות מוצאם.
- התרחבות הפערים הכלכליים עוררה ניכור בחברה ופגעה בתחושת הסולידאריות.

סעיף ב'

תפיסת הרב-תרבותיות היא תפיסה שמאפשרת לקבוצות השונות בחברה, לשמור על זהותן - על המנהגים, האמונות והשפה שלהן, וזאת במקביל לנאמנות שלהן לאומה עצמה. זוהי תפיסה המכירה בצורך בחברה מגוונת, רבת-פנים ופלורליסטית, שבה כל תרבות תורמת את חלקה לחברה. תפיסת הרב תרבותיות מתבססת על הרעיון שכל התרבויות שוות בערך, ואין תרבות מועדפת.

ביטויים למימוש תפיסה זו במדינת ישראל (על הנבחן להסביר שניים):

במוסיקה: פריצת "גטאות השידור" של המוסיקה המזרחית, שינוי בתוכן הטקסטים העבריים (ביטוי לעולמו הפנימי של היחיד), התחלה של תרבות רוק, המזוהה כ"תרבות נגד", המבטאת חוויות של בני תרבויות שונות.

בקולנוע: מעבר מסרטים לאומיים, המציגים את דמות "היהודי החדש", ו"סרטי בורקס" עממיים, המציגים באופן סטריאוטיפי יוצאי עדות המזרח, לסרטים המבטאים חוויות של תרבויות ומגזרים שונים בחברה הישראלית כגון: מזרחיים, עולים מרוסיה, דתיים, הומוסקסואלים וכו'.

בתקשורת: מעבר ממיעוט ערוצי תקשורת, שרובם בבעלות המדינה, לריבוי ערוצים, המבטאים אידיאולוגיות ותרבויות שונות: אתרי אינטרנט, תחנות רדיו אזורי, תחנות טלוויזיה מסחריות (ערוץ 2, ערוץ 10), ערוצי נישא, ערוץ 9 - "רוסי", פתיחות לערוצים מכל העולם.

התייחסות ומתן לגיטימציה לציון חגים של עדות שונות: המימונה של העדה המרוקאית, הסהרנה של העדה הכורדית, הסיגד של העדה האתיופית.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכוניםטים, אתם לא לבד!

הבירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

